

TÜRKİYE’DE DİPLOMALI İŞSİZLİK: İŞSİZ ÜNİVERSİTE MEZUNLARININ İŞ PİYASASI ÖRÜNTÜLERİ

Dr. Öğr. Üyesi Selin PELEK

ÖZET

Bu çalışma, Türkiye’de diplomalı işsizlik olgusunu eğitim alanlarını merkeze alarak inceleme amacı taşımaktadır. 2014-2019 yıllarını kapsayan Hanehalkı İşgücü Anketi mikro veri setleri kullanılarak mezuniyet alanları sekiz grupta toplanmış ve mezunların işgücü piyasasındaki geçiş matrisleri gösterilmiştir. Heckman iki aşamalı tahmincisi ile örneklem seçim yanlılığı kontrol edilerek işsizlik-mezuniyet alanı ilişkisi ekonometrik olarak test edilmiştir. Elde edilen sonuçlar eğitilmiş işsizliğin kalıcı karakterine işaret etmektedir. Sağlık ve sosyal hizmet bölümleri, eğitim bilimleri ve kişisel hizmetler, ulaşım, güvenlik bölümlerinden mezun olanların işsizlik ihtimali göreceli olarak daha düşük bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Diplomalı işsizlik, yükseköğretim alanları, örneklem seçim yanlılığı

Jel Kodları: J64, I26, C21

GRADUATE UNEMPLOYMENT IN TURKEY: LABOR MARKET PATTERNS OF UNEMPLOYED UNIVERSITY GRADUATES

ABSTRACT

This study aims to examine the phenomenon of graduate unemployment in Turkey by focusing on fields of study. Using micro datasets of the Household Labor Force Survey covering the years 2014-2019, the fields of study are aggregated in eight groups and the transition matrices of the graduates in the labor market are presented. By controlling the sample selection bias with the Heckman two-stage estimator, the relationship between unemployment and the fields of study are tested econometrically. The obtained results point to the permanent character of educated unemployment. Unemployment probability is found to be relatively lower for health, educational sciences, social services and security, transportation and personal services graduates.

Keywords: Graduate unemployment, fields of study, sample selection bias.

Jel Codes: J64, I26, C21.

* Galatasaray Üniversitesi, İ.İ.B.F., İktisat Bölümü, İstanbul/ Türkiye. E-mail: spelek@gsu.edu.tr

Makale Geçmişi/Article History

Başvuru Tarihi / Date of Application : 14 Ocak / January 2022

Düzeltilme Tarihi / Revision Date : 27 Şubat / February 2022

Kabul Tarihi / Acceptance Date : 10 Mart / March 2022

1. GİRİŞ

İşsizlik, hemen hemen tüm dünya ülkelerinde en ciddi sosyal ve yapısal problemlerden biri olarak kabul edilmektedir. Ülke ekonomisinin önemli makroekonomik göstergelerinden biri olarak işsizlik, büyümenin istihdam yaratma kapasitesi, bilgi ve beceri birikiminin etkin olarak kullanılmaması, çalışma çağındaki nüfusun ekonomik gelişmeye yeterince katkı sağlayamaması gibi iktisadi başlıklar altında tartışılmaktadır. Gelişmiş ülke ekonomileri söz konusu olduğunda, işgücü piyasasındaki kurumsal yapı işsizlik sorununu ele alınırken başvurulan temel noktalardan biri olmaktadır. Örneğin Kıta Avrupa'sında uzun süreli ve görece yüksek işsizlik oranları piyasadaki katı düzenlemelere ve istihdamın güvenceli olmasına bağlanırken, ABD'deki düşük işsizlik oranları ve çalışan değişim hızının yüksek olması bu ülkedeki esnek emek rejimi ile ilişkilendirilmektedir (Cahuc ve Zybelberg, 2014; Barbier ve Gautier, 1998; Saint-Paul, 2000). İş piyasasındaki niteliksel farklılıklara karşılık, gelişmiş ülkelerde eğitim düzeyi ile işsizlik arasında bir ters orantı olduğundan söz edilebilir. Örneğin Fransa'da, 2019 yılı itibariyle ortaokul ve altı mezunlar arasında işsizlik oranı yüzde 13,6 iken, lise mezunları için bu oran yüzde 7,9; üniversite mezunları içinse yüzde 4,7 olarak hesaplanmıştır (OECD, 2021). İktisat literatüründeki temel teorik yaklaşımlar da eğitim seviyesi ile işsizlik arasında negatif bir ilişki öngörür. Nickell (1979) ve Mincer'e (1993) göre, insanları daha fazla eğitim almaya iten ana nedenler arasında eğitilmiş çalışanların üretkenlik artışına bağlı olarak ücretlerinin yüksek, işsizlik ihtimallerinin ise düşük olması yer almaktadır. Ancak gelişmekte olan ülkelere gelen bulgular bu öngörülerini desteklememekte aksine, yüksek eğitimliler arasında işsizlik oranlarının oldukça yüksek seyrettiğini göstermektedir (O'Higgins, 2001; Liagouras vd, 2003; Kahraman, 2011; Erdem ve Tuğcu, 2012). Ana teorik çıkarımlara aykırı bir şekilde Cezayir, İran, İspanya, Yunanistan, Tunus gibi dünyanın birçok bölgesinden gelişmekte olan ülkelere eğitim seviyesi arttıkça işsizlik oranlarının da artması bu ülkeler için tekil veya karşılaştırmalı çalışmaları gerekli kılmaktadır¹.

Bu makale Türkiye'de eğitim-işsizlik ilişkisine geniş bir perspektif üzerinden odaklanmakta ve eğitilmiş işsizliğini, çeşitli demografik özellikleri kontrol ederek, eğitim alınan alanlar üzerinden değerlendirmeyi hedeflemektedir. Aşağıda özetleneceği üzere mevcut literatürde, işsizliğin ana grubu olarak gençler ağırlıklı bir yer tutmasına rağmen, meseleye daha geniş bir açıdan bakabilmek gayesiyle bu çalışmada örneklem herhangi yaş grubu ile kısıtlanmamış ve yükseköğretim diplomasına sahip olan kişilerin işsizlik seyirleri bir bütün olarak ele alınmıştır. Bu tercihin arkasında, istihdam/işsizlik örüntüsünü ortaya çıkarmaya çalışırken uzayan eğitim süreleri, askerlik, evlilik, iş değiştirme gibi saiklerle belirli bir yaş aşmış ama halen işsizlik sorununa muhatap kişileri göz ardı etmeme isteği yer almaktadır.

¹ Gelişmekte olan ülkelerin eğitilmiş işsizlik problemini ele alan çalışmalardan Cezayir için bkz. Furceri (2012); İran için bkz. Ahmadi vd., (2015); İspanya için bkz. Marzo-Navarro vd. (2009); Yunanistan için bkz. Livanos (2010) ve Liagouras vd. (2003); Tunus için bkz. Stampini vd. (2011).

Türkiye’de yükseköğrenim sisteminin 1980’li yıllarda başlayan ve günümüze dek ivmelenerek devam eden bir dönüşüm sürecinden geçtiği bilinmektedir. Yaklaşık 40 yıllık bir süre zarfında, üniversite eğitimi veren kurumların sayısı hızla artarken nitelik sorunu gündeme gelmiş ve üniversite mezunlarının bilgi-beceri durumlarındaki ilerleme sorgulanır olmuştur. Bugün ülkemizin her ilinde bir devlet üniversitesi bulunmakta, bu üniversitelere özellikle büyük şehirlerde kümelenmiş özel üniversiteler eşlik etmektedir. Bu dönüşüm, yeni açılan üniversitelerin bünyesinde eğitim veren fakültelerin yanı sıra mevcut kontenjanların da artırılmasıyla mezun sayısında üstel bir artışa neden olmuş ve bazı çalışmalarda *akademik enflasyon* olarak nitelendirilmiştir (Yalçıntaş ve Akkaya, 2019). Üniversite sistemini geçirdiği bu köklü dönüşüm süreci mezunların istihdam örüntüleri üzerinde de hayli etkili olmaktadır. Öyle ki, 2020 yılının Temmuz ayına ait Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerine göre yüksek öğretim mezunu işsizlerin sayısı son beş yılda ikiye katlanarak 1 milyon 138 bin kişiye ulaşmıştır. Bu itibarla, diplomalı işsizlik sorunu hem politika yapıcılar hem de akademik yazında çeşitli veçheleriyle ele alınan ve her daim gündemdeki yerini koruyan bir başlık olarak değerlendirilmektedir. Bu çalışmanın ana amacı, mikro veri setleri yardımıyla lise üstü bir diplomaya sahip iken işsiz kalan bireylerin öğrenim alanlarına odaklanarak iş piyasası örüntülerini ortaya çıkarmaktır.

Yükseköğretim Kurumu (YÖK) tarafından hazırlanan istatistiklere göre, yükseköğrenimin sadece devlet tarafından sağlandığı 1984 yılına dek yalnızca 27 üniversitenin bulunduğu ülkemizde, bugün vakıf ve devlet üniversitelerinin toplamı 207 olmuştur² (Günay ve Günay, 2011). Yine yüksek öğretim sisteminde dönüşümün nüve halinde³ olduğu 1984 yılında, ön lisans, lisans ve lisansüstü öğrencilerinin toplam sayısı 335 165 iken, 2019-2020 eğitim öğretim yılı için bu sayı 7 940 103’dir⁴. Bir başka deyişle, 35 yıllık zaman zarfında liseyi bitirdikten sonra eğitimine devam eden öğrenci sayısı yaklaşık 24 kat artmıştır. Üniversite eğitiminin yaygınlaşmasının yanı sıra, zorunlu eğitim süresinin uzaması, toplumda kız çocuklarına yönelik negatif ayrımcılığın azalması gibi etkenlerle ortalama okullaşma yılı da geçmişe nazaran yükselmektedir. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP)⁵ tarafından hazırlanan İnsani Gelişme Raporu istatistiklerine göre, 25 yaş ve üstündeki nüfus için 1990 yılında 4,5 olan ortalama okullaşma yılı 2018 yılında 8,1’e çıkmıştır. Eğitim seviyesindeki bu artış ve yükseköğretiminin daha kitlesel hale gelmesi kuşkusuz birçok açıdan olumludur. En yalın tanımıyla bireylerin bilgi-beceri kazanması olarak tanımlanan eğitim, özgüven ediniminden kendini gerçekleştirme potansiyeline dek insan hayatına önemli katkılar yapmaktadır. Ancak eğitim seviyesindeki bu hızlı artışın iş piyasasındaki yansımaları çetrefilli bir görünüm arz etmektedir. İşsizlik oranları eğitim düzeyi üzerinden incelendiğinde ortaya vahim bir tablo çıkmakta ve gelişmiş ülkelerin aksine üniversite mezunları arasında işsizliğin oldukça yaygın ve yapısal bir sorun olduğu görülmektedir. Tablo 1’de, bu çalışmada odaklanılan zaman periyodu için TÜİK veri tabanından elde edilen işsizlik istatistikleri verilmiştir. Bu

² Kaynak: <https://istatistik.yok.gov.tr/>, birim istatistikleri, erişim tarihi : 8 Eylül 2021

³ Bir gösterge olarak Türkiye’nin ilk vakıf üniversitesi olan Bilkent Üniversitesi 1984 yılında açılmıştır.

⁴ Kaynak: <https://istatistik.yok.gov.tr/>, öğrenci istatistikleri, erişim tarihi : 8 Eylül 2021

⁵ Kaynak: <http://hdr.undp.org/en/indicators/103006#a>, eğitim istatistikleri: 8 Eylül 2021

verilere göre 2019 yılında 15-64 yaş arası olarak tanımlanan çalışma çağındaki nüfus için genel işsizlik oranı yüzde 14 iken, yüksek öğretim mezunları arasında bu oran yüzde 13,7 olarak hesaplanmıştır (Tablo 1). Bu veriler yüksek öğretimden mezun olmuş kişilerin işsizlik bağlamında genel ortalamadan sıyrılmadığını göstermektedir. Tablo 1’de yer alan rakamlar, işsizlik oranındaki genel yükseliş eğiliminin tüm eğitim düzeylerinde etkili olduğunu ancak, ortaokul ve lise mezunları için yüzdeler artışın daha fazla olduğunu göstermektedir. Alt eğitim düzeylerindeki işsizlik, şüphesiz ciddi bir sorundur. Ancak, ortaokul ya da lise diplomasına sahip bir bireyin yaşam döngüsü içerisinde eğitim yolu ile bilgi beceri düzeylerini arttırması ve iş piyasasında daha donanımlı olarak yer alması mümkündür. Fakat, lise sonrasında eğitime devam etmiş, yüksekokul veya fakültenen mezun olmuş bir kişinin bilgi-becerisini iş piyasasına göre değiştirmesi genellikle daha zordur. Bu nedenle eğitilmiş işsizliği kendi iç dinamikleriyle özel olarak değerlendirilmeyi ve yaş, cinsiyet, diploma türü gibi çeşitli kırılımlarda ayrıntılı bir çözümlemeyi gerektiren bir konu olarak görülmektedir.

Türkiye’de özellikle son yirmi yılda artan kamu ve vakıf üniversitelerinin sayısı, işgücü piyasasında emek talebinin niteliği ve işsizlerin işgücü piyasasındaki istihdam patikaları, diplomalı işsizliği açıklamak için gerekli unsurlar olarak değerlendirilebilir. Bu bağlamda makalede yakın dönemde istatistiklere işsiz olarak geçen üniversite mezunlarının işgücü piyasasındaki örüntülerine odaklanılacak ve eğitilmiş işsizliğin profili çıkarılmaya çalışılacaktır. Makalenin ikinci bölümü ilgili literatürün gözden geçirilmesine ayrılmıştır. Üçüncü bölümde veri seti, dördüncü bölümde ise yöntem açıklanmaktadır. Beşinci bölümde elde edilen bulgular tartışılmakta ve sonuç bölümünde çalışmanın genel değerlendirilmesiyle birlikte sorunun hafifletilmesine yönelik politika önerileri sunulmaktadır.

Tablo 1. Eğitim Seviyesine Göre İşsizlik Oranları (%)

	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Toplam	10,1	10,5	11,1	11,1	11,2	14
Okuma yazma bilmeyen	7,2	6,2	6,6	7	6,7	10,8
Okuma Yazma Bilen Fakat Bir Okul Bitirmeyen	12,1	12,6	12,7	12,6	12,5	15,5
İlkokul	8	8,5	8,7	8,4	8,8	11,3
İlköğretim, ortaokul	13,9	14,7	14,6	14	14	18,3
Ortaokul ve orta dengi meslek ortaokulu	9	10,2	10,5	10,7	11	15,1
Genel lise	11,9	12,5	13,4	13,3	13,1	16,1
Meslek lisesi	10,7	10,3	11,6	11,9	11,4	15,3
Yüksekokul veya fakülte	10,7	11	12,1	12,7	12,4	13,7

Kaynak: TÜİK, İşgücü İstatistikleri, 15-64 yaş.

2. KURAMSAL ÇERÇEVE VE LİTERATÜR TARAMASI

İktisat yazınında işsizlik, belirli bir dönem içerisinde herhangi bir işe sahip olmaksızın aktif olarak iş arayan bireyler üzerinden tanımlanmaktadır (ILO, 1982). Başka bir ifadeyle, istihdamda olmayan ve iş bulmak için gazete ve/ya internette yer alan ilanlara bakma, çevreleri üzerinden iş aradığını beyan etme gibi çeşitli yollarla çaba gösteren kişiler, beyanları ölçüsünde işsiz olarak sayılmaktadır. Bu tanım

çalışmak isteyen ve işe başlamaya hazır olan ancak kendisine uygun bir olduğuna dair inancını ya da mevcut koşullarda iş bulma ümidini yitirdiği için iş aramayan kişileri işsiz olarak saymadığından *dar kapsamlı* olarak nitelendirilmekte ve standart tanımın genişletilmesi önerilmektedir (Husmanns vd., 1990; Tansel ve Taşçı, 2010). Resmi işsizlik oranları ise bu dar kapsamlı işsiz tanımı üzerinden işsiz olarak sayılan bireylerin toplamının işsizler ve halihazırda istihdamda olanlara oranlanmasıyla elde edilmektedir. Matematiksel olarak bu oran aşağıdaki gibi ifade edilebilir:

$$\text{işsizlik oranı} = \frac{\text{işsizler}}{\text{işsizler} + \text{istihdamda olanlar}} \quad (1)$$

Dolayısıyla TÜİK tarafından kamuoyu ile paylaşılan işsizlik oranlarının aktif iş aramaya dayanan işsizlik tanımı üzerinden (1) denklemindeki gibi hesaplandığını akılda tutmakta fayda vardır. Denklem (1)'den de anlaşılacağı gibi istihdam oranlarında kuvvetli bir artış işsiz sayısı artsa da işsizlik oranını aşağı çekebileceği gibi bunun tersi de mümkündür. Cinsiyet, eğitim ve yaş gibi bireysel özelliklere odaklanıldığında da pay ve payda odaklanılan grupla sınırlanmak üzere aynı işlem tekrarlanır. Çalışmanın odak noktası olan eğitilmiş nüfustaki işsizlik aşağıdaki denklem ile hesaplanmaktadır:

$$\text{eğitilmiş işsizlik oranı} = \frac{\text{en az yüksek okul mezunu işsizler}}{\text{en az yüksek okul mezunu işsizler ve istihdamda olanlar}} \quad (2)$$

İşsizlik problemi, 2008 yılında ABD'de başlayıp tüm dünyaya yayılan son iktisadi bunalımın etkilerinin halen hissedildiği bir ortamda küresel makroekonomik bir mesele olarak teorik ve ampirik düzlemde tartışılmaktadır (Ayhan, 2016). Anaakım iktisat, işsizliği teorik olarak ücretlerin yüksekliği, iş piyasasındaki katı düzenlemeler, iş arayanların yüksek ücret talebi ve üretkenlik potansiyellerinin zayıflığı gibi faktörlere bağlama eğilimindedir. Bunların dışında veri ücret düzeyinde çalışmaya hazır bireylerin işsizliği ise anaakım yaklaşımlara göre konjonktürel bir nitelik taşır ve geçicidir (Cahuc ve Zybelberg, 2014). Keynes'in geliştirdiği talep yönlü iktisat ekolüne göre işsizlik talep eksikliğinden ileri gelmektedir (Coen ve Hickman, 1988). Gerçekleşen talebin, toplam talebin altında olduğu durumlarda iradi olmayan işsizlik söz konusudur. Bu noktada Keynesyen iktisat, işsizliğin yüksek ücret talebi veya iş piyasasındaki düzenlemeler nedeniyle gerçekleştiğini savunan klasik ekolden ayrılmaktadır. Üçüncü bir yaklaşım olarak Marksist ekol ise işsizliğin kapitalizme içkin olduğunu iddia etmekte ve işsizlerin yedek sanayi ordusu yaratarak ücretlerin aşağıda tutulmasını sağladığını söylemektedir (Sardoni, 1993).

Eğitimin bireylerin bilgi ve becerilerinin arttırdığı varsayımı altında, eğitim düzeyinin teorik olarak istihdam olasılığını arttırması beklenmektedir. Ancak bu noktada kritik unsurlardan bir tanesi işgücü piyasasında emek talebinin eğitilmiş emek arzına uygun düşmesidir. Ayrıca uzun yıllar eğitime zaman ayırmış bir birey kendisine sunulan koşullardan hoşnut olmayıp iş aramaya devam edebilir. İşgücü iktisadında bu durumu açıklamaya yarayan kavram "rezervasyon ücreti"dir (Cahuc ve Zybelberg, 2014). Emek piyasasına giren bireylerin çalışmaya başlamak için talep ettikleri bir minimum ücret, başka bir deyişle alt limit vardır. Rezervasyon ücreti adı verilen bu alt limitin altında birey işi kabul etmez. Eğitilmiş bireylerin eğitimlerine yaptıkları maddi ve manevi yatırımlar nedeniyle

rezervasyon ücretlerinin eğitimsiz bireylere göre daha yüksek olacağı düşünülmektedir. Öte yandan, eğitilmiş işgücünün istihdamı açısından önemli bir başka nokta da iş-egitim uyumudur. Bu uyumun istenen düzeyde olmadığı piyasalarda bireylerin beceri ve istekleriyle bağdaşmayan işlerde istihdam edildikleri görülmektedir (Taş ve Bozkaya, 2012).

Türkiye’de ekonomiye ilişkin politika başlıkları arasında önemli bir yer tutan ve ciddi bir sosyal problem olarak nitelendirilen işsizlik, çeşitli veçheleriyle akademik yazında ele alınmıştır. İşsizliğin nedenlerine odaklanan çalışmalarda; demografik değişim ve hızlı kentleşme, ekonomik krizler, nüfus artış hızı, emekten tasarruf sağlayan teknolojik gelişmeler, bölgeler arası gelişmişlik düzeyi farklılıkları ve yatırım politikalarındaki yanlışlar işsizliğe yol açan ana etmenler olarak ele alınmışlardır (Sema, 2012; Yaprak, 2009; Kanca, 2012; Erkan, 1999, Bozdağlıoğlu, 2007). Tunalı (2010), Türkiye’de işsizlik problemini, tüketici fiyat endeksi ve reel GSYH gibi makroekonomik göstergelerden yola çıkarak eş bütünleşme yaklaşımıyla incelemiştir. Daha spesifik bir alt başlık olarak eğitilmiş işsizliği ise temel olarak iş piyasasına yeni giren gençler üzerinden tanımlanmış ve analizler genç işsizliği üzerinden yapılmıştır. Selim vd. (2014), Gelir ve Yaşam Koşulları Anketi’ni veri kaynağı olarak kullandıkları ekonometrik çalışmalarında, üniversite mezunları ile gençler için görece yüksek işsizlik olasılıkları tahmin etmişlerdir. Bayrakdar ve İncekara (2013), Türkiye’de genç işsizliğinin profili çıkarmış ve aktif istihdam politikalarının kapsamlı bir değerlendirmesini yapmışlardır. Çalışmadan çıkan sonuçlara göre; mesleki eğitim, girişimciliğe yönelik teşvik programları ve istihdam danışmanlık hizmetleri işsizlikle mücadelede etkin politikalar olarak dikkat çekmektedir (Bayrakdar ve İncekara, 2013). Demir ve Taşkırın (2018), İİBF öğrencilerinin iş bulma ümitlerine odaklanmış ve akademik başarı, eğitim alınan bölümden memnuniyet durumu gibi faktörlerin iş bulma ümidini etkilediğini göstermişlerdir. Kıcırcı (2017) işsizliğin gençler üzerindeki potansiyel psikolojik etkilerine ilişkin çalışmada üniversite öğrencilerinde işsizlik kaygısının boyutlarını tartışmıştır. Bu alanda Kocaeli Üniversitesi öğrencileriyle yapılan uygulamalı bir araştırma, işsizlik kaygısının sosyal bilimlerde okuyan öğrencilerde fen bilimleri branşlarında eğitim alanlara nazaran daha yüksek olduğunu göstermektedir (Kıcırcı, 2010). Seçer ve Yazıcı (2018), üniversite öğrencilerinin iş bulma umudu ile tükenmişlik ölçekleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit etmiştir.

Eğitilmiş gençlerin işsizlik sorununu ele alan çalışmalarda genç tanımı uluslararası yaklaşımlarla uyumlu olarak genellikle 15-24 yaş arası kapsayacak şekilde oluşturulmuştur. Ancak yukarıda belirtildiği gibi, bu makale eğitilmiş işsizlik sorununu daha geniş bir perspektiften ele almayı amaçlamakta ve çalışma çağındaki nüfus içerisinde eğitim durumu lise üstünde olan herkesi kapsamaktadır. Bu tercihin temel nedenleri ise şu şekilde sıralanabilir. İlk olarak uzayan eğitim süresi ve askerlik gibi saiklerle 15-24 yaş aralığında iş piyasasında aktif olmayan birçok kişi daha sonra iş aramaya başlayabilmektedir. İkinci bir neden olarak iş piyasası örüntüleri, işten çıkarılma, özellikle kamu sektöründe çalışmayı tercih edenler için merkezi atamayı bekleme, evlilik gibi nedenlerle istihdam/işsizlik geçişkenliğinde kararlılık göstermeyebilir. Üçüncü olarak makalede bir yıl önceki

istihdam durumuna özel olarak odaklanılmıştır ve 24 yaşa ilişkin bir sınırlama genel işsiz profilinden ziyade, yeni mezunları kapsama riskini içerebilir. Türkiye ekonomisinin yeni, uzun süreli ve nitelikli işler yaratma kapasitesi iktisatçılar tarafından tartışılmaktadır (Yeldan ve Ünüvar, 2016; Onaran, 2002). Eğitimli işsizliğini incelerken asimetrik bilgi, geçici işsizlik gibi kısa sürede aşılması öngörülen nedenlerden ziyade piyasanın daha uzun erimli, yapısal özelliklerini tartışabilmek için 15-24 yaş arası bir sınırlamayı aşmak gerektiği düşünülmüştür. Elbette gençler arasındaki işsizlik oldukça yakıcı bir sorundur ve etraflı bir incelemeyi hak etmektedir. Ancak eğitimli işsizliğinin, iş tecrübesindeki eksiklikle ilişkilendirilen gençlik periyodunu aşan ve emek piyasasında yapısal olarak arz-talep uyumsuzluğunu yansıtan bir yönü olduğu düşünülmektedir. Bu nedenle örneklem tüm çalışma çağındaki nüfus olarak alınmıştır. Ayrıca cinsiyet kırılımında işgücü piyasasına bakıldığında özellikle kadınların çocuk sahibi olma ya da ev içi emek nedeniyle zaman zaman iş piyasasından çıktıkları, ancak özellikle kriz dönemlerinde ek çalışan etkisi olarak bilinen saik ile veya başka sebeplerle iş piyasasına tekrar dahil oldukları bilinmektedir (Ayhan, 2018; Akarçay ve Pelek, 2019). Kadınların işgücü piyasasındaki özgün durumları da göz önüne alınarak eğitimli işsizliğini gençlere indirgemenin tartışmak daha uygun görülmüştür.

3. VERİ SETİ VE BETİMLEYİCİ ANALİZ

Çalışmada TÜİK tarafından araştırmacılarla paylaşılan Hanehalkı İşgücü Anketi'nin (HİA) 2014-2019 yıllarına ait mikro veri setleri kullanılmıştır. Kesit veri niteliğine sahip olan HİA'nın gözlem birimi adresleri tespit edilmiş bireylerdir ve örneklemin ülke çapında temsili gücü mevcuttur. Ülkedeki işgücünün yapısını ortaya koymak amacıyla uluslararası standartlar göz önüne alınarak tasarlanan HİA, istihdam edilenlerin iktisadi faaliyetleri, meslekleri, işteki durumları gibi bilgilerin yanı sıra işsizler hakkında da iş arama süresi ve aranan işin niteliği başta olmak üzere geniş bir yelpazede veri aktarımında bulunmaktadır. Bu özellikleri nedeniyle HİA çalışmada temel veri seti olarak tercih edilmiştir. TÜİK, 2014 yılı içerisinde Avrupa Birliği veri hazırlama standartlarına uyum sağlamaya yönelik olarak yeni düzenlemelere geçmiş ve referans haftası ve işsizlik kriteri, iş arama süresi gibi değişkenlerde değişiklik yapmıştır. Bu nedenle çalışmanın analiz süresi 2014 ile 2019 arası olarak tespit edilmiştir⁶. Makalenin konusu uyarınca, söz konusu yıllara ait örneklem çalışma çağındaki nüfus içerisinde yükseköğretim ve fakülte mezunları ile sınırlandırılmış, lise ve lise altı bir diplomaya sahip olduğunu belirten kişiler veri setinden silinmiştir.

Çalışmada, diplomalı işsizlik olgusunu inceleyebilmek için bireylerin eğitim aldıkları alanlara odaklanılmıştır. Daha açık bir ifadeyle, orta öğrenim sonrasında eğitimine devam edip bir diploma sahibi olmuş kişilerin işgücü piyasasındaki durumları mezuniyet alanları ile ilişkilendirilerek tartışılacaktır. Bu

⁶ 2019 yılının Aralık ayında Çin'de ortaya çıkan ve 2020 yılında pandemiye dönüşen Korona virüs salgınının özgül etkileri göz önüne alındığında çalışma periyodunun 2014-2019 yıllarıyla sınırlandırılması, ana eğilim değerlendirmesi ve çıkarımların genel geçerliliği açısından olumludur.

bağlamda TÜİK'in de verilerini oluştururken kullandığı uluslararası eğitim sınıflaması (ISCED) çerçevesinde eğitim alanları sekiz temel başlık altında gruplandırılmıştır⁷:

Eğitim bilimleri: Okul öncesi, sınıf ve tüm branş öğretmenliği alanları

Sosyal bilimler: İktisat, siyaset bilimi, yönetim bilimleri, hukuk, psikoloji, sosyoloji, felsefe, tarih, yabancı diller, iletişim ve diğer beşeri bilimler

Güzel sanatlar: Resim, müzik, heykeltıraşlık ve diğer el sanatları

Fen ve matematik bilimleri: Fizik, kimya, biyoloji, matematik ve istatistik bölümleri

Mühendislik- mimarlık: Bilişim ve iletişim teknolojileri, makine, inşaat, madencilik, çevre, imalat, işleme ve diğer alanlara ilişkin mühendislik ve mühendislik işleri ile mimarlık

Sağlık ve sosyal hizmetler: Tıp, diş hekimliği, hemşirelik, eczacılık ve diğer sağlık alanları ile engelli/yaşlı vb. bakım hizmetlerini içeren sosyal hizmet bölümleri

Ziraat ve veterinerlik: Tarım, hayvancılık, ormancılığa ilişkin tüm alanlar ve veterinerlik

Kişisel hizmetler, ulaşım, güvenlik: Turizm-otelcilik, hava, kara, deniz taşımacılığı, güvenlik hizmetleri, kuaförlük, itfaiyecilik gibi hizmet alanları

Bu eğitim alanlarının yanı sıra, işgücü piyasasına ilişkin analizin daha sağlıklı yapılabilmesi için bireylerin demografik özelliklerini belirten yaş, cinsiyet, medeni durum, hane halkındaki statü, hanehalkı büyüklüğü, kontrol değişkenleri olarak ekonometrik modele eklenmiştir. Eklerde yer alan Tablo A bu değişkenlerin örneklem içerisindeki özet istatistiklerini göstermektedir.

Yukarıda belirtilen işsizlik tanımı akılda tutulmak suretiyle, her bir gözlemin örneklemdeki işgücü durumu ya istihdamda ya işsiz ya da işgücü piyasası dışındadır. Anket yılında (t) örneklemde yer alan yüksek öğrenim mezunlarının anket yılı ve bir önceki yıla ait (t-1) istihdam bilgileri veri setinde yer alan ağırlık katsayıları da kullanılarak geçiş matrisi (*transition matrice*) biçiminde Tablo 2'de gösterilmektedir. Daha detaylı ifade etmek gerekirse, eğitilmiş işgücü örneğinde yıllık bazda istihdam edilme, işsizlik ve iş piyasası dışında olma durumlarından biri veri iken, bir sonraki yıl için istihdam edilme, işsizlik kalma ve iş piyasasından çıkma olasılıkları hesaplanmış ve her bir yıl için bu olasılıklar matris biçiminde gösterilmiştir. Bir yıl önce işsiz olduğunu beyan eden eğitilmiş işgücünün geçiş olasılıkları (*transition probabilities*) emek piyasasındaki örüntüleri ortaya koymak açısından kritik bir önem taşımaktadır. Bir yıl önceki işsizlik durumunun anket yılında da devam etmesi uzun süreli işsizliğe dair bir göstere olarak değerlendirilebilir⁸. Uzun süreli işsizlik ise bilindiği gibi, kişinin aldığı eğitim üzerinden sağladığı bilgi ve becerilerde kayba neden olmaktadır.

⁷ ISCED gruplamasının detayları için bkz. UNESCO (2012).

⁸ Elbette bu bir yıl içerisinde birey, geçici bir şekilde istihdam edilmiş ve tekrara işsiz kalmış olabilir. Ancak bu bilgiden hareketle anket yılı ve bir yıl önce işsiz olduğunu belirten bir kişinin kalıcı bir istihdam sürecine girmediği ve bilgi-becerisini istihdam bağlamında tam kapasite ile kullanmadığı ileri sürülebilir.

Tablo 2. Yıllara Göre İşgücü Piyasasındaki Geçiş Matrisleri

	2014		
2013	İstihdamda	İşsiz	İş piyasası dışında
İstihdamda	93,7	3,1	3,2
İşsiz	43,5	43,9	12,6
İş piyasası dışında	18,7	14	67,3
Toplam	72,7	8,7	18,6

	2015		
2014	İstihdamda	İşsiz	İş piyasası dışında
İstihdamda	93,7	3,3	3
İşsiz	42,8	44,2	13
İş piyasası dışında	18,9	14,1	67
Toplam	73	9,1	17,9

	2016		
2015	İstihdamda	İşsiz	İş piyasası dışında
İstihdamda	92,9	3,8	3,3
İşsiz	37,9	47,6	14,5
İş piyasası dışında	17,9	15,1	67
Toplam	71,8	9,9	18,3

	2017		
2016	İstihdamda	İşsiz	İş piyasası dışında
İstihdamda	92,7	3,7	3,6
İşsiz	40,2	46,3	13,5
İş piyasası dışında	17,9	17,1	65
Toplam	72	10,5	17,5

	2018		
2017	İstihdamda	İşsiz	İşgücü dışında
İstihdamda	93	3,6	3,4
İşsiz	39,7	47,5	12,8
İş piyasası dışında	16,9	14,7	68,4
Toplam	71,7	10,2	18,1

	2019		
2018	İstihdamda	İşsiz	İşgücü dışında
İstihdamda	92,7	4	3,3
İşsiz	36,2	51,4	12,4
İş piyasası dışında	15,9	15,5	68,6
Toplam	70,8	11,2	18

Kaynak: HİA 2014-2019, yazarın hesaplamaları

Notlar: Belirtilen yüzdeler veri setinde bulunan ağırlık katsayıları kullanılarak hesaplanmıştır. Tabloda görülen rakamlar şöyle okunabilir: 2013 yılında en az yüksek okul mezunu işsizlerin yüzde 43,9'u 2014 yılında işsiz kalmaya devam etmiştir.

Tablo 2, Türkiye iş gücü piyasası açısından vahim bir gerçeğe işaret etmektedir. Anket yılından bir yıl önce işsiz olan eğitimli bireylerin yaklaşık yarısının anket yılında da işsizlik durumu devam etmektedir. Bu yüksek oran, ILO ve EUROSTAT yayınlarında bir yılı aşan işsizlik durumu olarak tanımlanan uzun süreli işsizliğin eğitimli işsizler arasında yaygın olduğunu düşündürmektedir (Aslan ve

Aslan, 2017). Geçiş olasılıklarına bakıldığında, yüksek okul mezunu işsizlerin yüzde onundan fazlası bir yıl içerisinde iş piyasasının dışına çıkmaktadır. Eğitimli işsizlerin bir yıl içerisinde istihdama geçme oranları ise 2014-2019 yılları arasında yüzde 36 ile yüzde 43 arasında seyretmiştir. Yukarıda da belirtildiği gibi, uzun süre işsizliğin bireylerin bilgi ve becerilerindeki gerilemeyi tetiklemesi olasıdır. Bu durum Türkiye ekonomisinin eğitimli işgücünü etkin kullanamadığının bir ispatı olarak değerlendirilebilir. Öte yandan, bir yıl önce işsiz olduğunu beyan eden eğitimli işsizlerin yaklaşık yüzde 12'sinin iş piyasasında inaktif duruma geçtikleri görülmektedir. Bu bireylerin bir kısmının umudu kırılmış işsizler olarak iş aramayı bıraktıkları ileri sürülebilir. Zira Türkiye emek piyasasında iş bulmaktan ümidini kestiği için inaktif duruma geçen işsizlerin sayısı az değildir ve bu olgu çeşitli akademik makalelerde ele alınmıştır (Akarçay vd., 2014; Özden, 2015)⁹. Dolayısıyla üniversite mezunları arasında geniş tanımlı işsizliğin, aktif olarak iş aramaya dayalı dar tanımlı işsizliğe göre daha yüksek olabileceği düşünülmektedir. Örneklemden son yıl olan 2019 yılı için, 2018'de işsiz olduğunu belirten üniversite mezunları arasında yüzde 51,4'ü işsiz; yüzde 36,2'si istihdamda; yüzde 12,4'ü ise iş piyasası dışındadır. Özet olarak işsizlik durumu veri alındığında iş aramaya devam etme, istihdama geçme ve iş piyasasından çıkma yüzdeleri geçiş olasılıkları olarak okunduğunda eğitimli işsizliği açısından en kararlı durumun her yıl için işsizlik olduğu görülmektedir.

Eğitimli işsizliğini çözümlenmek için en önemli noktalardan bir tanesi bu kişilerin aldıkları eğitim ve işsizliğin yoğun yaşandığı bölümlerin tespitidir. Hangi alanlardan mezun olanların işsizlikte kümelenildiği yüksek öğretimin planlanmasında ve üniversitenin iş hayatına hazırlamadaki rolünün belirlenmesinde önem arz etmektedir. Bu nedenle HİA veri setinde işsiz olan eğitimli nüfusun yüksek öğretim alanlarına göre dağılımı çıkarılmış ve elde edilen bilgiler Tablo 3'te özetlenmiştir. Bu tabloda görüldüğü üzere, 2019 yılı itibarıyla sayıları 1 milyonu aşan diplomalı işsizlerin yaklaşık yarısı sosyal bilimler mezunudur. İş arayan üniversite mezunları arasında eğitim bilimleri diplomasına sahip olanlar ve mühendislik-mimarlık fakültelerinden mezun olanlar da azımsanmayacak bir sayıya ulaşmıştır. 200 bini aşkın mühendis ya da mimarlık mezunu birey işsiz olduğunu ifade etmiştir. Öte yandan güzel sanatlar, ziraat gibi alanların göre düşük yüzdeleri bu bölümlerden mezun olanların toplam işsizler arasında sayıca daha az olmaları ile ilişkilendirilebilir. Tablo 3'ten çıkan sonuç Türkiye'de temel bilim ve meslek alanlarının hepsinde bir işsizlik sorunu olduğunu doğrulamaktadır. Ancak ataması yapılmayan öğretmenler, iktisadi idari bilimler fakültelerinin kontrolsüz artışı gibi olgulardan bilindiği üzere bazı alan mezunları işsizler arasında daha fazla yer kaplamaktadır. Bu nedenle ekonometrik analizde mezuniyet alanlarını da dikkate alan bir tahmin yapılacaktır.

⁹ Nitekim HİA 2018 verisinde de bir yıl önce işsiz olduğunu belirten ve anket yılı itibarıyla emek piyasasından çıkan eğitimli nüfusa neden iş aramadıkları sorulmuş ve bu grubun yüzde 59,1'i iş aramayı bırakmasına rağmen çalışmaya hazır olduğunu beyan etmiştir.

Tablo 3. Eğitimli İşsizlerin Mezun Oldukları Alanlara Göre Dağılımı

Anket Yılı	Mezun olunan alan	Kişi sayısı	Yüzde	
2014	<i>Eğitim bilimleri</i>	57 516	9,5	
	<i>Sosyal bilimler</i>	304 361	50,4	
	<i>Güzel sanatlar</i>	23 103	3,8	
	<i>Fen ve matematik bilimleri</i>	41 910	6,9	
	<i>Mühendislik- mimarlık</i>	119 573	19,8	
	<i>Sağlık ve sosyal hizmetler</i>	16 463	2,7	
	<i>Ziraat ve veterinerlik</i>	18 377	3,1	
	<i>Kişisel hizmetler, ulaşım, güvenlik</i>	23 059	3,8	
	Toplam		604 564	100
	2015	<i>Eğitim bilimleri</i>	68 264	9,9
<i>Sosyal bilimler</i>		342 566	49,7	
<i>Güzel sanatlar</i>		28 222	4,1	
<i>Fen ve matematik bilimleri</i>		45 332	6,6	
<i>Mühendislik- mimarlık</i>		121 454	17,6	
<i>Sağlık ve sosyal hizmetler</i>		28 351	4,1	
<i>Ziraat ve veterinerlik</i>		26 371	3,8	
<i>Kişisel hizmetler, ulaşım, güvenlik</i>		28 910	4,2	
Toplam			689 470	100
2016		<i>Eğitim bilimleri</i>	85 921	10,4
	<i>Sosyal bilimler</i>	402 339	48,7	
	<i>Güzel sanatlar</i>	42 662	5,1	
	<i>Fen ve matematik bilimleri</i>	45 514	5,5	
	<i>Mühendislik- mimarlık</i>	151 575	18,4	
	<i>Sağlık ve sosyal hizmetler</i>	38 327	4,6	
	<i>Ziraat ve veterinerlik</i>	22 077	2,7	
	<i>Kişisel hizmetler, ulaşım, güvenlik</i>	37 787	4,6	
	Toplam		826 802	100
	2017	<i>Eğitim bilimleri</i>	98 956	10,7
<i>Sosyal bilimler</i>		450 105	48,5	
<i>Güzel sanatlar</i>		45 198	4,9	
<i>Fen ve matematik bilimleri</i>		52 398	5,7	
<i>Mühendislik- mimarlık</i>		156 986	16,9	
<i>Sağlık ve sosyal hizmetler</i>		65 555	7,1	
<i>Ziraat ve veterinerlik</i>		22 920	2,5	
<i>Kişisel hizmetler, ulaşım, güvenlik</i>		35 318	3,8	
Toplam			927 436	100
2018		<i>Eğitim bilimleri</i>	113 560	12
	<i>Sosyal bilimler</i>	463 165	49	
	<i>Güzel sanatlar</i>	35 844	3,8	
	<i>Fen ve matematik bilimleri</i>	46 092	4,9	
	<i>Mühendislik- mimarlık</i>	163 837	17,3	
	<i>Sağlık ve sosyal hizmetler</i>	64 556	6,8	
	<i>Ziraat ve veterinerlik</i>	23 298	2,4	
	<i>Kişisel hizmetler, ulaşım, güvenlik</i>	35 943	3,8	
	Toplam		946 295	100
	2019	<i>Eğitim bilimleri</i>	121 617	10,9
<i>Sosyal bilimler</i>		531 711	47,5	
<i>Güzel sanatlar</i>		42 173	3,8	
<i>Fen ve matematik bilimleri</i>		48 806	4,4	
<i>Mühendislik- mimarlık</i>		221 655	19,8	
<i>Sağlık ve sosyal hizmetler</i>		83 538	7,4	
<i>Ziraat ve veterinerlik</i>		29 669	2,6	
<i>Kişisel hizmetler, ulaşım, güvenlik</i>		39 905	3,6	
Toplam			1 119 074	100

Kaynak: HİA, yazarın hesaplamaları

Notlar: Anket yılında aktif olarak iş aradığını belirten bireylerin mezun oldukları alanlar toplulaştırılarak sunulmuştur. Belirtilen yüzdeler veri setinde bulunan ağırlık katsayıları kullanılarak hesaplanmıştır. Tabloda görülen rakamlar şöyle okunabilir: 2014 yılında en az yüksek okul mezunu işsizlerin yüzde 9,5'i eğitim bilimleri mezunudur.

Eğitimli işsizliğin seyrine dair daha net sonuçlara ulaşabilmek için üniversite bölümlerine göre yapılan gruplamaların teker teker istihdam durumlarına bakmak oldukça faydalı olacaktır. Tablo 4, mezuniyet alanlarına göre işsiz/istihdamda/ işgücü piyasası dışında olan kişi sayılarını ve yüzdeleri göstermektedir.

Tablo 4. Mezuniyet Alanlarına Göre İşgücü Piyasası Durumları

2014				
	İstihdamda	İşsiz	İş piyasası dışında	Toplam
Mezun olunan alan	Kişi sayısı (Yüzde)	Kişi sayısı (Yüzde)	Kişi sayısı (Yüzde)	Kişi sayısı (Yüzde)
<i>Eğitim bilimleri</i>	723 454 (71,9)	57 516 (5,7)	225 066 (22,4)	1 006 036 (100)
<i>Sosyal bilimler</i>	2 167 641 (70,2)	304 361 (9,9)	616 623 (19,9)	3 088 625 (100)
<i>Güzel sanatlar</i>	117 441 (63,1)	23 104 (12,4)	45 655 (24,5)	186 200 (100)
<i>Fen ve matematik bilimleri</i>	272 476 (71,6)	41 910 (11)	66 256 (17,4)	380 642 (100)
<i>Mühendislik- mimarlık</i>	1 009 001 (77,2)	119 574 (9,1)	179 168 (13,7)	1 307 743 (100)
<i>Sağlık ve sosyal hizmetler</i>	356 169 (81,9)	16 463 (3,8)	62 467 (14,3)	435 099 (100)
<i>Ziraat ve veterinerlik</i>	155 161 (76,8)	18 377 (9,1)	28 597 (14,2)	202 136 (100)
<i>Kişisel hizmetler, ulaşım, güvenlik</i>	250 933 (74,1)	23 059 (6,8)	64 678 (19,1)	338 670 (100)
Toplam	5 052 277 (72,8)	604 364 (8,7)	1 288 511 (18,5)	6 945 153 (100)
2015				
	İstihdamda	İşsiz	İş piyasası dışında	Toplam
Mezun olunan alan	Kişi sayısı (Yüzde)	Kişi sayısı (Yüzde)	Kişi sayısı (Yüzde)	Kişi sayısı (Yüzde)
<i>Eğitim bilimleri</i>	803 353 (72,1)	68 264 (6,1)	242 792 (21,8)	1 114 409 (100)
<i>Sosyal bilimler</i>	2 452 866 (71,2)	342 566 (10)	647 902 (18,8)	3 443 335 (100)
<i>Güzel sanatlar</i>	144 417 (63,6)	28 221 (12,4)	54 565 (24)	227 204 (100)
<i>Fen ve matematik bilimleri</i>	286 191 (71,6)	45 332 (11,3)	68 271 (17,1)	399 795 (100)
<i>Mühendislik- mimarlık</i>	1 060 468 (78)	121 453 (9)	177 136 (13)	1 359 058 (100)
<i>Sağlık ve sosyal hizmetler</i>	387 646 (79,5)	28 351 (5,8)	71 887 (14,7)	487 884 (100)
<i>Ziraat ve veterinerlik</i>	166 484 (74,4)	26 370 (11,8)	30 816 (13,8)	223 671 (100)
<i>Kişisel hizmetler, ulaşım, güvenlik</i>	252 336 (71,3)	28 909 (8,2)	72 443 (20,5)	353 689 (100)
Toplam	5 553 761 (73)	689 469 (9,1)	1 365 816 (17,9)	7 609 048 (100)

Tablo 4. Devamı

2016				
	İstihdamda	İşsiz	İş piyasası dışında	Toplam
Mezun olunan alan	Kişi sayısı (Yüzde)	Kişi sayısı (Yüzde)	Kişi sayısı (Yüzde)	Kişi sayısı (Yüzde)
Eğitim bilimleri	900 271 (72,6)	85 921 (6,9)	254 628 (20,5)	1 240 820 (100)
Sosyal bilimler	2 650 115 (69,8)	402 339 (10,6)	745 982 (19,6)	3 798 437 (100)
Güzel sanatlar	159 902 (62,9)	42 661 (16,8)	51 486 (20,3)	254 051 (100)
Fen ve matematik bilimleri	295 281 (72,2)	45 513 (11,1)	68 205 (16,7)	409 001 (100)
Mühendislik- mimarlık	1 129 997 (75,7)	151 574 (10,2)	211 020 (14,1)	1 492 592 (100)
Sağlık ve sosyal hizmetler	428 829 (76,3)	38 327 (6,8)	94 758 (16,9)	561 914 (100)
Ziraat ve veterinerlik	173 528 (75,8)	22 076 (9,6)	33 361 (14,6)	228 966 (100)
Kişisel hizmetler, ulaşım, güvenlik	275 459 (72)	37 787 (9,9)	69 233 (18,1)	382 479 (100)
Toplam	6 013 383 (71,8)	826 201 (9,9)	1 528 678 (18,3)	8 368 262 (100)
2017				
	İstihdamda	İşsiz	İş piyasası dışında	Toplam
Mezun olunan alan	Kişi sayısı (Yüzde)	Kişi sayısı (Yüzde)	Kişi sayısı (Yüzde)	Kişi sayısı (Yüzde)
Eğitim bilimleri	909 055 (73,2)	98 955 (8)	234 560 (18,9)	1 242 570 (100)
Sosyal bilimler	2 843 256 (70,1)	450 105 (11,1)	764 018 (18,8)	4 057 379 (100)
Güzel sanatlar	176 200 (63,8)	45 197 (16,3)	54 955 (19,9)	276 352 (100)
Fen ve matematik bilimleri	288 486 (72,4)	52 398 (13,2)	57 449 (14,4)	398 333 (100)
Mühendislik- mimarlık	1 201 447 (76,1)	156 986 (10)	219 812 (13,9)	1 578 245 (100)
Sağlık ve sosyal hizmetler	488 160 (73,9)	65 555 (9,9)	107 337 (16,2)	661 052 (100)
Ziraat ve veterinerlik	168 698 (74,4)	22 919 (10,1)	35 152 (15,5)	226 769 (100)
Kişisel hizmetler, ulaşım, güvenlik	291 430 (71,8)	35 318 (8,7)	79 337 (19,5)	406 085 (100)
Toplam	6 366 731 (72)	927 436 (10,5)	1 552 621 (17,5)	8 846 788 (100)
2018				
	İstihdamda	İşsiz	İş piyasası dışında	Toplam
Mezun olunan alan	Kişi sayısı (Yüzde)	Kişi sayısı (Yüzde)	Kişi sayısı (Yüzde)	Kişi sayısı (Yüzde)
Eğitim bilimleri	1 044 005 (73,1)	113 560 (7,9)	272 055 (19)	1 429 620 (100)
Sosyal bilimler	2 950 360 (69,6)	463 165 (10,9)	823 564 (19,4)	4 237 089 (100)
Güzel sanatlar	165 705 (61,4)	35 844 (13,3)	68 562 (25,4)	270 111 (100)
Fen ve matematik bilimleri	255 629 (71,5)	46 091 (12,9)	56 070 (15,7)	357 791 (100)
Mühendislik- mimarlık	1 252 969 (76,5)	163 837 (10)	220 400 (13,5)	1 637 206 (100)

Tablo 4. Devamı

<i>Sağlık ve sosyal hizmetler</i>	515 281 (73,8)	64 556 (9,2)	118 450 (17)	698 287 (100)
<i>Ziraat ve veterinerlik</i>	184 644 (77)	23 298 (9,7)	31 872 (13,3)	239 814 (100)
<i>Kişisel hizmetler, ulaşım, güvenlik</i>	290 992 (69,2)	35 943 (8,5)	93 836 (22,3)	420 771 (100)
Toplam	6 659 587 (71,7)	946 296 (10,2)	1 684 810 (18,1)	9 290 692 (100)
2019				
	İstihdamda	İşsiz	İş piyasası dışında	Toplam
Mezun olunan alan	Kişi sayısı (Yüzde)	Kişi sayısı (Yüzde)	Kişi sayısı (Yüzde)	Kişi sayısı (Yüzde)
<i>Eğitim bilimleri</i>	1 072 471 (72)	121 617 (8,2)	294 565 (19,8)	1 488 654 (100)
<i>Sosyal bilimler</i>	3 116 112 (68,8)	531 710 (11,7)	883 259 (19,5)	4 531 082 (100)
<i>Güzel sanatlar</i>	172 249 (61,5)	42 173 (15,1)	65 549 (23,4)	279 970 (100)
<i>Fen ve matematik bilimleri</i>	274 834 (71,9)	48 806 (12,8)	58 483 (15,3)	382 123 (100)
<i>Mühendislik- mimarlık</i>	1 325 576 (74,6)	221 655 (12,5)	228 772 (12,9)	1 776 004 (100)
<i>Sağlık ve sosyal hizmetler</i>	553 469 (72,7)	83 538 (11)	124 362 (16,3)	761 368 (100)
<i>Ziraat ve veterinerlik</i>	189 241 (72,7)	29 669 (11,4)	41 420 (15,9)	260 330 (100)
<i>Kişisel hizmetler, ulaşım, güvenlik</i>	332 074 (71,7)	39 905 (8,6)	91 173 (19,7)	463 153 (100)
Toplam	7 036 027 (70,8)	1 119 074 (11,2)	1 787 585 (18)	9 942 687 (100)

Kaynak: HİA, yazarın hesaplamaları

Notlar: Belirtilen yüzdeler veri setinde bulunan ağırlık katsayıları kullanılarak hesaplanmıştır.

Tablo 4, üniversite mezunlarının göre istihdam örüntüleri bakımından mühim bilgiler içermektedir. Tablo 3'ten farklı olarak, Tablo 4 mezuniyet alanlarına göre eğitilmiş işgücünün istihdam, işsizlik (aktif işgücü) ve iş piyasası dışı (inaktif işgücü) paylarını göstermektedir. Üniversite sayı ve kontenjanlarının artışına bağlı olarak tüm alanlar için mezun sayısı artmıştır. Bu noktadan hareketle, Türkiye'de işgücünün daha eğitilmiş hale geldiği ve bu eğilimin gelecek yıllarda da devam edeceği söylenebilir. Buna mukabil, eğitim işgücünün istihdam oranında bir gerileme söz konusudur. İstisnasız olarak tüm mezuniyet alanları için 2014-2019 yılları arasında istihdam oranları düşmüştür. Sağlık ve sosyal hizmetler, mühendislik, ziraat ve veterinerlik mezunları arasında istihdam oranı diğer alanlara kıyasla yüksek seyrederken, en düşük istihdam oranı güzel sanatlarda gözlemlenmiştir. Lise sonrasında eğitim alıp çalışma çağına olan yaklaşık 10 milyon kişinin yüzde 18' i işgücü piyasasının dışındadır. Bu çalışmada yaş sınırı alınmayıp sadece gençlere değil daha geniş bir perspektiften tüm eğitilmiş nüfusa odaklanıldığı için, iş piyasasının dışında kalan kişiler içerisinde 65 yaş reformundan önce emekli olanların mevcut olduğu akıld tutulmalıdır. Ancak Tablo 4'te görüldüğü üzere 2014-2019 arasında iş piyasası dışında olan eğitilmiş bireylerin sayısı yaklaşık 500 bin kişi artmıştır. Bu artışta iş imkânı bulamadığı için iş aramaktan vazgeçen ümidi kırıkların etkisinin olduğu ileri sürülebilir. Çalışmanın

bundan sonraki kısmında üniversite mezunları arasında işsiz olma durumunu açıklayan bir model tanıtılacak ve parametreleri tahmin edilecektir. Bu bölümde tartışılan veriler, ekonometrik testler yardımıyla istatistiki anlamlılık açısından bir değerlendirmeye tabi tutulacaktır.

4. EKONOMETRİK YÖNTEM

Eğitimli işgücüne dahil olup anket yılında aktif olarak iş aradığını belirten bireylerin, bu iş piyasası örüntülerinde belirleyici olan faktörleri tahmin etmek için ikili tepki modeli (binary response model) kullanılmıştır. İşsiz olup olmamak gibi bağımlı değişkenin ikili modülde gözlemlendiği durumlarda genellikle doğrusal olmayan modellerden probit ya da logit tercih edilmektedir¹⁰. Ancak, parametrelerin doğru bir şekilde tahmin edilebilmesi için örneklem seçim yanlılığı (*sample selection bias*) sorununa değinmek gereklidir.

Yukarıdaki betimsel bölümde de belirtildiği üzere çalışma çağındaki birey, işgücü piyasasında üç şekilde yer alabilir: i) istihdamda, ii) işsiz, iii) işgücü piyasası dışında. Bu üç durumdan ilk ikisi, işgücü piyasasında aktif olma halini tanımlamaktadır. Dolayısıyla bir kişinin işsiz olabilmesi için öncelikle işgücü piyasasına katılmış olması gerekmektedir. Bu nedenle ekonometrik tahmin yaparken tesadüfi olmayan (*non-random*) bir örneklem ile çalışmak yerine işgücüne katılım koşulu da modele dahil edilmelidir. Aksi takdirde ekonometrik modelin tahmininden gelen parametreler yanlı (*biased*) olacaktır (Taşçı ve Darıcı, 2009). Örneklem seçim yanlılığı sorununu ortadan kaldırmak için Heckman (1979) tarafından geliştirilen iki aşamalı tahmin yöntemiyle tüm parametreler için tutarlı ve asimptotik olarak etkin tahminler elde edilebilmektedir. İki aşamalı tahmin yöntemi uygulandığında hem işgücüne katılım hem de işsizlik modellenen ve örneklem seçim yanlılığının parametre tahminlerinde sapma yaratması engellenmektedir. Heckman yaklaşımında ilk aşama işgücüne katılımın modellenmesidir. Taşçı ve Darıcı'nın (2009) tanımlaması takip edilerek matematiksel olarak işgücüne katılım denklemi aşağıdaki fonksiyon ile ifade edilebilir:

$$lfp_{it}^* = \beta_1 X_{it1} + \epsilon_{it1} \quad (3)$$

(3) numaralı denklemde i gözlemi t zamanında işgücüne katılıyorsa bağımlı değişken (lfp_{it}^*) 1, katılmıyorsa ise 0 değerini almaktadır. X_{it1} bağımsız değişkenler vektörünü, β_1 parametreler vektörünü, ϵ_{it1} ise ortalaması 0, varyansı 1 olan ve normal dağılım gösteren hata terimlerini temsil etmektedir. İkinci aşamada ise, bireylerin gözlemlenen işgücü durumlarından hareketle işsiz kalma olasılığına etki eden faktörlerin istatistiki olarak test edilmesi söz konusudur. İşsiz olma durumunun gözlemlendiği ikili gösterge, gözlemlenen birey işsiz ise 1; istihdamda ise 0 değerini almakta ve gizli (*latent*) bir değişkene bağlı olduğu varsayılmaktadır (Nicoletti ve Peracchi, 2001). Bu gizli değişkene ait anakütle regresyon fonksiyonu aşağıdaki gibi ifade edilebilir:

¹⁰ Birbirine yakın parametre tahmini veren bu iki model arasındaki fark hata teriminin dağılımına ilişkin hipotezden kaynaklanmaktadır. Logit model hata terimlerinin logistik dağılıma sahip olduğu kabul edilirken probit modeli hata terimlerinin normal dağıldığı varsayılmaktadır (Wooldridge, 2010)

$$U_{it}^* = \beta_2 X_{it2} + \epsilon_{it2} \quad (4)$$

(3) ve (4) denklemlerinde hata terimleri olan ϵ_{it2} 'nin de ϵ_{it1} gibi normal dağıldığı varsayılmakta ve aralarındaki korelasyon ρ ile gösterilmektedir. (3) ve (4) nolu denklemler arasındaki ilişki şu şekilde ifade edilebilir: Gizli değişken olan U_{it}^* ancak ve ancak $lfp_{it}^* > 0$ ise gözlemlenebilmekte ve U gibi bir değer almaktadır. İşsiz olan bireyler için $U=1$ iken, istihdamda olan yani işgücüne katılım gösterip işsiz olmayan bireyler için ise $U=0$ olarak tanımlanmaktadır. Bu şart göz önüne alınarak, U 'nun beklenen değeri (3) numaralı denklem ile gösterilebilir.

$$E[U|lfp_{it}^* = 1] = \beta_2 X_{it2} + \rho \lambda(\beta_1 X_{it1}) \quad (5)$$

(5) numaralı denklemde yer alan $\lambda(.) = \frac{\phi(.)}{\Phi(.)}$ olarak ifade edilmekte ve ters Mills oranı (*inverse Mills ratio*) olarak adlandırılmaktadır. Ters Mills oranının formülasyonunda yer alan ϕ ve Φ standart normal dağılımı ve kümülatif normal dağılımı göstermektedir. Anakütle değeri gözlemlenemeyen bu oran iki aşamalı tahmin modeli çerçevesi içerisinde hesaplanmakta ve örneklemdaki her gözlem için bir $\hat{\lambda}(.) = \frac{\hat{\phi}(.)}{\hat{\Phi}(.)}$ bulunmaktadır. Dolayısıyla ilk aşamada işgücüne katılım denklemi maksimum olabilirlik yöntemi ile tahmin edilmekte ve her gözleme ait ters Mills oranı elde edilmektedir. İkinci aşamada ise bağımsız değişkenler vektörü X_{it2} ve $\hat{\lambda}(.)$ (5) numaralı denklemdeki yerlerine konularak işsiz olma olasılığı tahmini yapılmaktadır. Bağımlı değişkenin işsiz olma durumunda 1, istihdamda olma durumunda 0 değeri aldığı hatırlatılarak, niteliksel bağımlı değişken tahminlerinde sıkça kullanılan probit modeli tercih edilmiştir. Veri setinin verdiği imkanlar dahilinde bir yıl önceki işgücü durumu da ($U_{i,t-1}$) tahmin denklemlerine dahil edilmiş ve dinamik modelin parametreleri ayrıca tartışılmıştır. Her ne kadar bir yıl önceki işgücü durumunun modele eklenmesi emek piyasasındaki patikayı daha iyi bir şekilde kontrol etme imkanı sağlasa da bu değişkenin içsel olma ihtimali mevcuttur. Veri setinde yer almadığı için modele eklenemeyen birtakım kişisel özelliklerin hem t, hem de t-1 zamanında işsiz/istihdamda olma durumlarını etkileme potansiyelleri göz önüne alınarak sonuçlara ihtiyatlı yaklaşılması önem taşımaktadır.

5. BULGULAR

Örneklem seçim yanlılığı dikkate alınarak regresyon analizi, yukarıda açıklandığı gibi iki aşamada gerçekleştirilmiştir. İki aşamada da modele dahil edilen bağımsız değişkenler yükseköğrenim diplomasının alındığı alan, yaş, cinsiyet, medeni durum, hanehalkı sorumlusu olma ve hanehalkı büyüklüğüdür. Zaman (2014-2019) ve bölge (İBBS1) kukla değişkenler ile modelde kontrol edilmiştir. İlk aşamada işgücüne katılımın tahmini için denkleme yükseköğrenim sonrasında lisans, yüksek lisans ya da doktora düzeyinde eğitime devam etme ve doğulan şehirden başka şehirde yaşamını sürdürme

bilgilerini içeren iki adet bağımsız değişken eklenmiştir¹¹. Ortalama marjinal etkiler Tablo 5’te gösterilmiştir. Kritik bir açıklayıcı değişken olan bir yıl önceki işgücü durumu eklenerek ikinci kez parametre tahmini gerçekleştirilmiş ve karşılaştırmalı bir değerlendirme için bu değişkenin ilavesiyle elde edilen ortalama marjinal etkiler tablonun ikinci sütununda sunulmuştur. Tablonun sonunda yer alan ρ katsayısı ve denklemlerin bağımlılık testi sonuçlarından Heckman iki aşamalı tahmin yönteminin uygunluğu görülmektedir. Zira denklemlerin bağımsızlığı testinde sıfır hipotezi reddedilmiş ve iki ayrı probit ile tahmin edilmeleri durumunda yanlış sonuçlar elde edileceği gösterilmiştir.

¹¹ Bu iki değişkende yüzde 1 düzeyinde istatistiki anlamlılığa sahiptir. Bütün ekonometrik tahminler Stata 15 programı ile yapılmıştır. örneklem yanlılığı için probit gibi doğrusal olmayan modellere özgü olarak geliştirilen komut kullanılmıştır. Tüm kodlar talep halinde paylaşımına açıktır.

Tablo 5. Değişkenlerin Ortalama Marjinal Etkileri – Heckman İki Aşamalı Tahmin Sonuçları

Bağımlı değişken: işsiz olma		
Bağımsız değişkenler:		
<i>Mezuniyet alanı</i>		
Eğitim bilimleri	-0,051*** (0,003)	-0,019*** (0,002)
<i>Sosyal bilimler</i>	Referans grup	Referans grup
Güzel sanatlar	0,019*** (0,005)	0,004 (0,003)
Fen ve matematik bilimleri	0,001 (0,004)	0,009*** (0,003)
Mühendislik- mimarlık	-0,016*** (0,02)	-0,002 (0,002)
Sağlık ve sosyal hizmetler	-0,082*** (0,004)	-0,020*** (0,002)
Ziraat ve veterinerlik	-0,019*** (0,005)	0,003 (0,003)
Kişisel hizmetler, ulaşım, güvenlik	-0,011*** (0,004)	-0,011*** (0,003)
<i>Geçen yılki işgücü durumu</i>		
İstihdamda	---	Referans grup
İşsiz	---	0,207*** (0,002)
İşgücü dışında	---	0,101*** (0,002)
<i>Kontrol değişkenleri</i>		
Yaş	-0,002*** (0,000)	-0,001*** (0,000)
Cinsiyet (kadın)	0,067*** (0,003)	0,008*** (0,001)
Medeni durum (evli)	-0,100*** (0,002)	-0,037*** (0,001)
Hanehalkı sorumlusu	-0,119*** (0,005)	-0,026*** (0,002)
Hanehalkı büyüklüğü	0,009*** (0,001)	0,002*** (0,000)
Yıl kukla kontrol değişkenleri	✓	✓
Bölge kukla kontrol değişkenleri	✓	✓
<i>Gözlem sayısı</i>	284 848	284 848
ρ	-0,527 (0,049)	0,825 (0,014)
<i>Denklemlerin bağımsızlığı LR testi (χ^2)</i>	130,59	900,36
<i>Olasılık > χ^2</i>	0	0

Notlar: Standart sapmalar parantez içinde belirtilmiştir. Referans gruplar: sosyal bilimler mezunları ve bir yıl önce istihdamda olduğunu belirtenlerdir. ***, istatistiki olarak yüzde 1 anlamlılık düzeyini ifade etmektedir.

Tahmin sonuçlarından edinilecek en önemli sonuçlardan bir tanesi işsizliğin süreğenliğine ilişkindir. Bir yıl önceki işgücü durumu modele dahil edildiğinde diğer değişkenler genel olarak işaret ve istatistiki anlamlılık düzeyi açısından tutarlılık gösterebilir de ortalama marjinal etki değerleri dikkate değer şekilde düşmektedir. t-1 zamanında işsiz olan bir bireyin, t zamanında da işsiz olma ihtimali, istihdamda olan birine göre yüzde 21 oranında artmaktadır. (Tablo 5) Bir yıl önce işgücü piyasasının dışında olmak ise işsiz olma ihtimalini, istihdamda olanlar ile tanımlanan referans gruba göre yaklaşık *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi / Journal of Management and Economics Research*

yüzde 10 arttırmaktadır. Ancak yukarıda belirtildiği gibi bir yıl önceki işgücü durumunu gösteren bu değişken içsellik potansiyeli taşımaktadır.

Mezun olunan bölümler nezdinde işsiz olma ihtimalleri incelendiğinde iki spesifikasyonda ziraat ve veterinerlik mezunları dışında işaretlerin aynı kaldığı görülmektedir. Ziraat ve veterinerlik mezunları bir yıl önceki istihdam durumu hesaba katılmadığında işsizlik açısından sosyal bilimler mezunlarına göre daha şanslı gözükseler de bu etki ikinci modelde işaret değiştirmiş ve istatistiki anlamlılık düzeyi kaybolmuştur. Tablo 5'teki marjinal etkiler iki modelde de, sağlık ve sosyal hizmet bölümü mezunları, eğitim fakültesi mezunları ve kişisel hizmetler, ulaşım güvenlik üzerine eğitim alanların işsizlik ihtimallerinin daha düşük olduğunu göstermektedir. Bu mezuniyet alanların için tahmin edilen marjinal etkiler yüzde 1 düzeyinde anlamlıdır. Sağlık ve sosyal hizmetler mezunu olmak işsizlik ihtimalini ilk modelde yüzde 8 düşürürken, bir yıl önceki istihdam durumunun modele eklenmesiyle ortalama marjinal etki referans gruba göre yüzde 2 olarak hesaplanmıştır. Aynı oranlar, eğitim fakültesi mezunları için yüzde 5 ve yüzde 2'dir. Kişisel hizmetler ulaşım ve güvenlik bölümleri mezunları için işsizlik ihtimali iki spesifikasyonda da referans gruba göre yüzde 1 daha düşüktür.

Güzel sanatlar bölümlerinden mezun olanların işsizlik olasılıkları ilk modelde referans gruba göre daha yüksek iken, ikinci modelde istatistiki olarak anlamsızdır. Mühendislik-mimarlık fakültesi mezunlarının ise işsizlik kalma ihtimalleri sosyal bilimler mezunlarına göre yaklaşık yüzde 2 daha düşük bulunsa da bu etki bir yıl önceki istihdam durumunun modele eklenmesiyle istatistiki olarak anlamsız hale gelmiştir. İki model arasında bölümlere göre tek istisna fen ve matematik bilimleri mezunları için hesaplanan işsizlik olasılıklarıdır. Tabloda görüldüğü üzere, ilk spesifikasyonda fen ve matematik mezunları ile sosyal bilimler mezunları arasında işsizlik açısından anlamlı bir fark yoktur. Ancak ikinci modelde bir yıl önceki istihdam durumu eklenmiş ve fen ve matematik bölümleri mezunları için işsizlik ihtimali sosyal bilimler mezunlarına göre yüzde 1'e yakın bir oranda daha yüksek bulunmuştur.

Çeşitli demografik özelliklerden oluşan kontrol değişkenleri incelendiğinde sonuçların hem kendi içinde hem de genel olarak literatürle uyumlu olduğu görülmektedir. İşsizlik ihtimali yaş ile azalmakta, hanehalkı büyüklüğü ile artmaktadır. Ülkemizde gençler arasındaki yüksek işsizlik oranı düşünüldüğünde bu sonucun beklenen bir durum olduğu söylenilebilir. Benzer şekilde kadın olmak da işsizlik ihtimalini istatistiki olarak anlamlı bir şekilde arttırmaktadır. Cinsiyet etkisi, ilk modelde yüzde 6, ikinci modelde yüzde 1 civarında hesaplanmıştır. Kadınların işgücü piyasasındaki dezavantajlı durumu göz önüne alındığında bu sonuç şaşırtıcı değildir. Evli olanlar ve hanehalkı sorumlusu olduğunu bildirenler için tahmin edilen işsizlik ihtimalleri yüzde 1 anlamlılık düzeyinde daha düşüktür. Evli ve hanehalkı sorumlusu bireyler için işsizlik bağlamında nedensellik öne sürmek çok olanaklı değildir, ancak bu grupların işsizlik problemi ile daha az karşı karşıya olduğu söylenilebilir.

6. SONUÇ

Bu çalışmada Türkiye’de yüksek seyreden eğitilmiş işsizliği, mezuniyet alanları üzerinden değerlendirilmiştir. Elde edilen sonuçlar çarpıcı noktalar içermektedir. Öncelikle beş yıl gibi kısa bir süre içerisinde bütün yükseköğretim alanlarında istihdam oranlarının düştüğü görülmektedir. Çalışmanın örneklemini, geniş tutulmuş ve herhangi bir yaş sınırlamasına gidilmemiştir. Bu noktada, işsizliğe dair yukarıda belirtilen değerlendirmelerin sadece gençlere odaklanıldığında daha ciddi sonuçlar doğurması olasıdır. Betimsel analiz ve ekonometrik model tahmini, Türkiye’de eğitilmiş işsizliğinin yapısal bir sorun olduğunu ve işsizliği deneyimleyenler için kalıcılaştığını işaret etmektedir. HİA’nın bir yıl önceki istihdam durumuna ilişkin içerdiği bilgilerden yapılan değerlendirmeler, yükseköğretim mezunları için işsizlik-istihdam geçişkenliğinin oldukça zayıf olduğunu düşündürmektedir.

Çalışmanın temel sorusunu oluşturan mezuniyet alanı ile işsizlik ihtimali arasındaki ilişki ise ilginç sonuçlar içermektedir. Referans grup olarak alınan sosyal bilimler mezunlarına göre fen ve matematik mezunlarının işgücü örüntüleri işsizliğe daha yatkınken; sağlık ve sosyal hizmetler, kişisel hizmetler ulaşım güvenlik ve eğitim bilimlerinde istihdamda olma olasılığı daha yüksektir. Mühendislik- mimarlık, ziraat ve veterinerlik ve güzel sanatlar mezunları için sosyal bilimlere göre anlamlı ve tutarlı bir farklılık bulunamamıştır. Ancak genel bir sonuç olarak tüm bölümlerin istihdam oranlarında zaman içerisinde düşüş eğilimi saptandığı not edilmelidir. İş piyasasına yeni giren mezunlar da dikkate alınarak, yükseköğretim modelinin yeniden planlanmaya ihtiyacı olduğu düşünülmektedir. Üniversite ve öğrenci sayısının nüfusa oranla daha hızlı artması eğitimin istihdam anlamındaki getirisini topyekûn geriletmiş gözükmektedir. Bu gerileme bazı branşlar için daha net bir şekilde tespit edilmektedir.

Üniversite mezunlarının işgücü piyasasındaki durumlarını işsizlik ve mezuniyet alanları üzerinden tartışan bu çalışma birtakım sınırlılıklar içermekte ve birkaç yönden konunun genişletilmesine ihtiyaç duyulmaktadır. İlk olarak, işgücü patikasının daha iyi izlenmesi için mezuniyet alanlarını içeren panel özellikli mikro veri, özellikle ekonometrik analize katkı sağlayacaktır. İkinci modelde kullanılan bir yıl önceki işgücü durumu istatistiki olarak anlamlı sonuçlar verse de, içsellik potansiyeli taşımaktadır. Panel özellikli bir veri seti kullanılarak içsellik sorunu uygun bir yaklaşımla kontrol edildiğinde daha sağlıklı sonuçlara ulaşmak mümkündür. Dolayısıyla bu çalışmanın ana bulgularının panel veri ile yapılacak bir analiz ile örtüşmesi geçerliliği arttıracak bir husus olarak görülmektedir. Öte yandan, bu çalışma istihdam-işsizlik ikiliği üzerinden meseleye yaklaşmış olsa da bir başka mühim nokta istihdamın niteliğidir. Üniversite mezunlarının istihdam edildikleri alan ile öğrenim gördükleri alan arasındaki ilişki ve edindikleri bilgi-becerinin kullanma kapasiteleri eğitilmiş nüfusun ekonomiye katkısını değerlendirmek için önem arz etmektedir. Örneğin üniversite mezunlarının ne kadarının lise eğitiminin de yeterli olabileceği işlerde istihdam edildiği, eğitim alanında “aşırı yatırım” ya da “gereğinden fazla kalifikasyon” bağlamında cevaplanmaya muhtaç bir sorudur.

Etraflıca incelenmesi gereken bir diğer konu ise akademik enflasyonun ücretler ile olan ilişkisidir. Artan eğitilmiş işgücü arzının ücretlere olan etkisi hem zaman hem mezuniyet alanları boyutunda tartışılmayı hak etmektedir. Son bir başlık olarak bu çalışmada kontrol değişkenleri olarak kullanılan değişkenler üzerine odaklanmanın da ilgili literatürü geliştireceği düşünülmektedir. Özellikle diplomalı işsizliğin yeni mezunların ötesinde hangi yaş gruplarında nasıl hissedildiği kritik bir konudur. Yaşın yanı sıra, cinsiyet odaklı çalışmalar işgücü dışında kalma/işsizlik/istihdam geçişleri emek piyasasında bilhassa eğitilmiş kadınların yerini anlamak ve yeni politikalar geliştirmek için faydalı olacaktır.

KAYNAKÇA

- Ahmadi, S., Mokhtari, M. and Hossein Nejad, Gh. (2015), "Evaluation of the employment status of graduates of the humanities and the factors affecting it", *Journal of Iranian Higher Education*, 7 (4), 1-20.
- Akarçay, A; Pelek, S (2019). Türkiye’de Düşük Ücretli Çalışma ve K adın İstihdamında Dönüşümler, *Efil Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 2(7), 144-162
- Akarçay. A., Polat, S., & Ulus, M. (2014). In Limbo: Exploring transition to discouragement. *The European Journal of Development Research*, 26(4), 527-551.
- Aslan, H. ve Aslan, M. (2017). Uzun Süreli İşsizlik ve Etkileri Üzerine Karşılaştırmalı Bir Analiz, *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(4), 103-132.
- Ayhan, F. (2016). Youth unemployment as a growing global threat. *Актуальні проблеми економіки*, (7), 262-269.
- Ayhan, S. H. (2018). Married women’s added worker effect during the 2008 economic crisis—The case of Turkey. *Review of Economics of the Household*, 16(3), 767-790.
- Barbier J.-C., Gautie J. (1998) *Les politiques de l'emploi en Europe et aux Etats-Unis*, Paris: Presses Universitaires de France (Cahiers du CEE, 36).
- Bayrakdar, S., & İncekara, A. (2013). Türkiye’nin genç işsizlik profili. *Çalışma İlişkileri Dergisi*, 4(1), 15-38.
- Bozdağlıoğlu, Y. (2008). Türkiye’de işsizliğin özellikleri ve işsizlikle mücadele politikaları. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 20, 45-65.
- Cahuc, P., Carcillo, S., & Zylberberg, A. (2014). *Labor economics*. MIT press.
- Coen, R. M., & Hickman, B. G. (1988). Is European Unemployment Classical or Keynesian?. *The American Economic Review*, 78(2), 188-193.
- Demir, Ö., & TAŞKIRAN, G. (2018). İİBF Mezun Adaylarının İş Bulma Ümitlerini Etkileyen Faktörler Üzerine Nicel Bir Araştırma. *Çalışma İlişkileri Dergisi*, 9(1), 42-57.

- Erkan, B. (1999). Türkiye'de Nedenleri ve Boyutlarıyla Bölgesel DUALİZM. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2, 119-136.
- Erdem, E., & Tugcu, C. T. (2012). Higher Education and Unemployment: a cointegration and causality analysis of the case of Turkey. *European Journal of Education*, 47(2), 299-309.
- Furceri, D. (2012). *Unemployment and labor market issues in Algeria*. International Monetary Fund.
- Günay, D., & Günay, A. (2011). 1933'den Günümüze Türk Yükseköğretiminde Niceliksel Gelişmeler. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, (1), 1-22.
- Heckman, J. J. (1979). Sample selection bias as a specification error. *Econometrica: Journal of the econometric society*, 153-161.
- Hussmanns, R.; Mehran, F. & Verma V. (1990). *Surveys of Economically Active Population, Employment, Unemployment and Underemployment*, Geneva: International Labour Office.
- Kahraman, B. (2011). *Youth employment and unemployment in developing countries: Macro challenges with micro perspectives* (Yayımlanmamış doktora tezi), University of Massachusetts Boston.
- Kanca, O. C. (2012). Türkiye'de İşsizlik Ve İktisadi Büyüme Arasındaki Nedenselliğin Ampirik Bir Analizi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21(2), 1-18.
- Kıdır, B. (2017). Eğitimli Genç İşsizliği Üzerinden İşsizlik Kaygısına Bir Bakış. *Calisma ve Toplum*, 54(3), 1369-1396.
- Kıdır, B. (2010). Üniversite Son Sınıf Öğrencilerinde İşsizlik Kaygısı: Psikolojik Etmenler Açısından Bir İnceleme. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı, *Yayımlanmamış Yüksek Lisans tezi*, Ankara.
- Liagouras, G., Protoğrou, A., & Caloghirou, Y. (2003). Exploring mismatches between higher education and the labour market in Greece. *European Journal of Education*, 38(4), 413-426.
- Livanos, I. (2010). The relationship between higher education and labour market in Greece: the weakest link?. *Higher Education*, 60(5), 473-489.
- Marzo-Navarro, M., Pedraja-Iglesias, M., & Rivera-Torres, P. (2009). Curricular profile of university graduates versus business demands: Is there a fit or mismatch in Spain?. *Education+ Training*, 51(1), 56-69.
- Mincer, J. (1993). *Studies in human capital* (Vol. 1). Edward Elgar Publishing.
- Nickell, S. (1979). Education and lifetime patterns of unemployment. *Journal of Political Economy*, 87(5, Part 2), S117-S131.
- Nicoletti, C. & Perracchi, F. (2001). Two-step estimation of binary response models with sample selection. Working paper, Faculty of Economics, Tor Vergata University, Rome.

- OECD (2021), Unemployment rates by education level (indicator). doi: 10.1787/6183d527-en
(Accessed on 03 August 2021)
- O'Higgins, N. (2001). *Youth unemployment and employment policy: A global perspective*. Cenevre: International Labor Office
- Özden, O. (2015). Discouraged Workers in the Turkish Labor Market: 1988-2014. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 3(3), 734-750.
- Saint-Paul, G. (2000). L'anatomie du chômage en Espagne: une comparaison avec la France et les Etats-Unis. *Economie et statistique*, 332(1), 159-167.
- Sardoni, C. (1993). Marx and Keynes on effective demand and unemployment. *Karl Marx's Economics: Critical Assessments*, 7(3), 46.
- Seçer, B., & Yazıcı, M. O. (2018). Üniversite Öğrencilerinde İş Umudu ve Tükenmişlik İlişkisi. *Çalışma İlişkileri Dergisi*, 9(2), 48-60.
- Selim, S., Kırgel, H. D., Çelik, O., & Yazıcıoğlu, H. (2014). Türkiye’de işsizliğin sosyo-ekonomik belirleyicileri: Panel veri analizi. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 10(22), 1-25.
- Sema, A. Y. (2012). Türkiye’de işsizliğin nedenleri: istihdam politikaları üzerine bir değerlendirme. *Yönetim ve Ekonomi: Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 19(2), 321-341.
- Stampini, M., & Verdier-Chouchane, A. (2011). Labor market dynamics in Tunisia: the issue of youth unemployment. *Review of Middle East Economics and Finance*, 7(2), 1-35.
- UNESCO Institute for Statistics. (2012). International standard classification of education: ISCED 2011. *Comparative Social Research*, 30.
- Tansel, A., & Taşçı, H. M. (2010). Hazard analysis of unemployment duration by gender in a developing country: The case of Turkey. *Labour*, 24(4), 501-530.
- Taş, S., & Bozkaya, G. (2012). Avrupa Birliği uyum sürecinde Türkiye’de uygulanan istihdam politikaları. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2(1), 151-176.
- Taşçı, H. M., & Darici, B. (2009). Türkiye'de İşsizliğin Mikro Veri İle Farklı Tanımlar Altında, Cinsiyet Ayırımına Göre Analizi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(28), 139-159.
- Wooldridge, J. M. (2015). *Introductory econometrics: A modern approach*. Ohio: Cengage learning.
- Yalçıntaş, A., & Akkaya, B. (2019). Türkiye’de akademik enflasyon: “Her İle Bir Üniversite Politikası” sonrasında Türk Yükseköğretim Sistemi. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 74(3), 789-810.
- Yaprak, Ş. (2009). Ekonomik krizlerin istihdama yansımaları. *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, 1(2), 55-64.

Yeldan, A. E., & Ünüvar, B. (2016). An assessment of the Turkish economy in the AKP era. *Research and policy on Turkey*, 1(1), 11-28.

Ekler

Tablo A. Kontrol Değişkenlerine Ait Özet İstatistikler

	Gözlem sayısı	Ortalama	Standart sapma	Minimum değer	Maksimum değer
Yaş	284 848	36,3	11	19	64
Cinsiyet (kadın=1, erkek=0)	284 848	0,45	0,49	0	1
Medeni durum (evli=1, diğer ^a =0)	284 848	0,64	0,48	0	1
Hanehalkı sorumlusu ^b	284 848	0,44	0,49	0	1
Hanehalkı büyüklüğü	284 848	3,32	1,34	1	22

Kaynak: HİA, 2014-2019, yazarın hesaplamaları

Notlar: ^aBekar, eşi vefat etmiş ve boşanmış gözlemleri kapsamaktadır. ^b Ankete hanehalkı sorumlusu olarak cevap veren kişi "1", diğerleri "0" olarak kodlanmıştır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Teşekkür: -

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author declared that this study has received no financial support.

Acknowledgement: -
